

V. НАУКОВІ ВИСНОВКИ

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

**кафедри кримінального процесу
та криміналістики Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
щодо відповідності Конституції України
(конституційності) положень пункту 4
частини першої статті 284 Кримінального
процесуального кодексу України
(за запитом судді-доповідача В. В. Городовенка)**

Зі змісту звернення вбачається, що Конституційний Суд України здійснює конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідно до оспорюваної норми кримінальне провадження підлягає закриттю, якщо «набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою».

Зокрема, суб'єкт права на конституційну скаргу – громадянин Кротюк Олександр Володимирович – звернувся до Конституційного Суду України на предмет перевірки положення пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року № 4651–VI (далі – КПК України) згідно з яким кримінальне провадження закривається в разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою, на відповідність частинам першій, другій статті 62 Конституції України (конституційність), у взаємо-

зв'язку із частиною першою статті 8 Основного Закону України. Автор звернення зазначає, що оспорюване положення КПК України порушує презумпцію невинуватості особи, оскільки дозволяє закривати кримінальне провадження щодо підозрюваного чи обвинуваченого без належного доведення та встановлення дійсності самого факту первинного вчинення відповідного діяння особою, а також без згоди на здійснення такого закриття самою особою, порівняно із випадками закриття кримінального провадження, що здійснюється згідно з вимогами пункту 1 частини другої та частини восьмої статті 284 КПК України.

Відповідаючи на поставлені у запиті питання, слід зазначити, що кримінальне провадження повинно здійснюватися з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого саме людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (частина перша статті 8 Конституції України та КПК України).

Зі змісту положень статті 2 КПК України вбачається, що завданням кри-

мінального провадження є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, застосування належної правової процедури, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений.

Зміст засади презумпції невинуватості означений статтею 62 Конституції України, яка визначає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Крім того, особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК України і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили на підставі частини 1 статті 17 КПК України, як однієї з основних засад кримінального провадження.

З положень частини 1 статті 6 Конституції про захист прав людини і основоположних свобод вбачається, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Ці положення трансформовані у наше національне законодавство як одна з основних засад судочинства, зокрема, згідно з частиною 1 статті 21 КПК України кожному гарантується доступ до правосуддя, тобто можливість реалізувати право на справедливий розгляд та вирішення справи щодо нього судом.

Потрібно наголосити, що не повинно мати місця законодавче обмеження права особи на справедливий розгляд справи щодо неї в суді на предмет можливості

ухвалення судом виправдувального вироку в разі, якщо прокурором не буде доведено поза розумним сумнівом, що: 1) вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа; 2) кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим; 3) в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення, оскільки за змістом частини 2 статті 17 КПК особа має бути виправданою та відповідно реабілітованою, якщо сторона обвинувачення не доведе її вину поза розумним сумнівом.

Проте, закриття кримінального провадження на підставі пункту 4 частини першої статті 284 КПК України є однією з форм закінчення досудового розслідування, що виключає подальше кримінальне провадження щодо особи, незалежно від того, чи бажає ця особа продовження розслідування та судового розгляду на предмет свого виправдання та реабілітації. У цьому випадку сторона обвинувачення позбавляється тягара доказування вини особи, а також виключається можливість ухвалення судового рішення по суті підозри, що позбавляє особу права на виправдання та реабілітацію, захист своєї честі й гідності, ділової репутації у кримінальному провадженні. Можливість реалізувати це право поза межами кримінального провадження також виключається, оскільки процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, досудове розслідування і судове провадження за змістом пункту 10 частини першої статті 3 КПК України є складовими кримінального провадження.

Разом з тим, необхідно звернути увагу, що наприклад пункт 5 частини першої статті 284 КПК України містить положення про неможливість закриття кримінального провадження навіть щодо померлого підозрюваного, обвинуваченого у разі необхідності вирішення питання його реабілітації.

За своїм юридичним змістом закриття кримінального провадження у зв'яз-

ку з набранням чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою, передбачене пунктом 4 частини 1 статті 284 КПК України не є тотожним закриттю кримінального провадження у зв'язку з встановленою відсутністю в діянні особи складу кримінального правопорушення на підставі пункту 2 частини 1 цієї ж статті, скільки базове значення має факт, чи становило діяння склад кримінального правопорушення на момент його вчинення.

В чинній редакції норми статті 284 КПК України не передбачають можливість враховувати заперечення підозрюваного проти закриття провадження з підстави, передбаченої пунктом 4 частини 1 цієї статті. Така ситуація не забезпечує досягнення визначеного у статті 2 КПК України завдання кримінального провадження, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура та прийняте законне рішення як під час розслідування справи, так і за результатами його закінчення та судового розгляду.

Слід визнати, що закриття кримінального провадження на підставі положення пункту 4 частини першої статті 284 КПК України без згоди підозрюваного порушує засаду змагальності сторін кримінального процесу щодо дослідження доказів (стаття 22 КПК України), яка передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України, а також свободу в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості.

Неврахування думки підозрюваного щодо закриття кримінального провадження на підставі положення пункту 4 частини першої статті 284 КПК України фактично позбавляє його можливості бути виправданим у суді, оскільки закриття кримінального провадження на підставі пункту 4 частини першої статті 284 КПК України не є тотожним виправдальному вирoku, оскільки дана

підстава закриття кримінального провадження не є реабілітуючою, та обмежує його конституційне право на доступ до правосуддя та ефективний судовий захист честі й гідності.

Слід зазначити, що КПК України не містить механізму ефективного судового захисту в розумінні статті 55 Конституції України у взаємозв'язку з положеннями частини другої статті 129 Основного закону України, який здатний забезпечити захист та відновлення порушених прав особи у зв'язку із закриттям кримінального провадження прокурором на стадії досудового розслідування на підставі положення пункту 4 частини першої статті 284 КПК України, якщо ця особа не погоджується з таким закриттям і воліє підтвердити необґрунтованість оголошеної щодо неї підозри та перевірки судом доказів на предмет виправдання та реабілітації, захисту своєї честі й гідності, ділової репутації.

Таким чином, є необхідність вдосконалення правового регулювання даного питання шляхом внесення законодавчих змін до статті 284 КПК України, зокрема доповнення її положеннями про те, що закриття кримінального провадження прокурором або постановлення ухвали судом з підстави, передбаченої пунктом 4 частини першої цієї статті, не допускається, якщо підозрюваний проти цього заперечує та бажає перевірки судом доказів на предмет виправдання та реабілітації.

З огляду на викладене, вважаємо конституційну скаргу Кротиюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з яким кримінальне провадження закривається в разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою, такою, що підлягає задоволенню.

Слід зазначити, що КПК України не містить механізму ефективного су-

дового захисту в розумінні статті 55 Конституції України у взаємозв'язку з положеннями частини другої статті 129 Основного закону України, який здатний забезпечити захист та відновлення порушених прав особи у зв'язку із закриттям кримінального провадження прокурором на стадії досудового розслідування на підставі положення пункту 4 частини першої статті 284 КПК України, якщо ця особа не погоджується з таким закриттям і воліє підтвердити необґрунтованість оголошеної щодо неї підозри та перевірки судом доказів на предмет виправданя та реабілітації, захисту своєї честі й гідності, ділової репутації.

Пункт 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з яким кримінальне провадження закривається в разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою

не відповідає частинам першій, другій статті 62 Конституції України, у взаємозв'язку із частиною першою статті 8 Основного Закону України, оскільки порушує презумпцію невинуватості особи – належного доведення та встановлення дійсності самого факту первинного вчинення відповідного діяння особою, дозволяючи закривати кримінальне провадження щодо підозрюваного без згоди на здійснення такого закриття самою особою, позбавляючи її доступу до правосуддя та можливості бути виправданою судом і реабілітованою.

Науковий висновок підготовлено завідувачем кафедри к.ю.н., доцентом Костюченко О.Ю., обговорено та погоджено на засіданні кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 26.11.2021 р.)